

**Titlul: Impactul unui program de intervenție cognitiv comportamental
asupra comportamentelor agresive la elevii cu tulburare de conduită**

Tema: Studiul de față își propune să cerceteze dacă și în ce măsură sunt eficiente două tipuri de intervenție în cazul tulburării de conduită și anume intervenția bazată pe efort fizic și intervenția de tip cognitiv comportamental în ceea ce privește manifestările agresive la elevii diagnosticați cu tulburare de conduită și felul în care efectele acestor intervenții se mențin sau nu în timp.

Disciplina: Terapii specifice

Clasa: V-X

Autor : Zmole Corina

Impactul unui program de intervenție cognitiv comportamental asupra comportamentelor agresive la elevii cu tulburare de conduită

Argument

Trăim într-o societate în care violența își face simțită prezența din ce în ce mai mult. Evenimentele politico-economice din ultimii ani creează tot mai multă frustrare în condițiile în care tot mai mulți oameni își pierd locurile de muncă, casele și în unele situații chiar partenerii de viață. Tabloul e unul extrem de sumbru încărcat cu probleme sociale tot mai evidente. Toate aceste aspecte întrețin și duc la creșterea unor fenomene precum criminalitatea, infraționalitatea. De ce un studiu al comportamentelor agresive? Pentru că o dată ce cunoaștem care sunt factorii care mențin un comportament e ceva mai ușor de ținut sub control.

Studiul de față își propune să cerceteze dacă și în ce măsură sunt eficiente două tipuri de intervenție în cazul tulburării de conduită și anume intervenția bazată pe efort fizic și intervenția de tip cognitiv comportamental în ceea ce privește manifestările agresive la elevii diagnosticați cu tulburare de conduită și felul în care efectele acestor intervenții se mențin sau nu în timp.

Metodologie

Obiectivul acestui studiu este de a verifica eficacitatea unei metode de intervenție (intervenție prin sport și consilierea cognitiv comportamentală) în ceea ce privește manifestările comportamentale agresive specifice tulburării de conduită comparativ cu un lot de control.

Ipoteze și design

Ipoteza 1.

Presupunem că elevii cu tulburare de conduită care participă la o intervenție bazată pe efort fizic vor manifesta la nivel comportamental mai puține elemente agresive operaționalizate prin scorurile la scala de evaluare a agresivității ca stare comparativ cu un grup care participă la un program de intervenție cognitiv-comportamentală și față de un grup de control.

Ipoteza 2.

Presupunem că efectele comportamentale ale metodei de intervenție bazată pe efort fizic la elevii cu tulburare de conduită, în sensul diminuării comportamentelor agresive operaționalizate prin scorurile la Grila de observare a comportamentului agresiv (Bav) se menține în timp.

Ipoteza 3.

Presupunem că elevii cu tulburare de conduită vor manifesta mai puține comportamente agresive operaționalizate prin scorurile la grila de observare a comportamentului agresiv în urma participării la un program de intervenție cognitiv-comportamentală .

Designul este unul experimental mixt de tipul 3x3

Avem două variabile independente și anume:

1. Variabila independentă: tipul de intervenție cu 3 modalități

- Intervenția pe bază de efort fizic
- Intervenție cognitiv-comportamentală
- Lot de control

2. Variabila independentă- momentul testării cu 3 modalități:

- pretest
- retest
- posttest

Variabilă dependentă este comportamentul agresiv operaționalizat prin :

- scorul obținut la Grila de evaluare a comportamentului agresiv (BAV) –se referă la agresivitate ca stare
- scorul obținut la Grila de observație a potențialului de agresivitate –se referă la agresivitate ca trăsătură.

Participanți

În cadrul studiului nostru am inclus 30 de participanți selectați dintre elevii școlii, criteriul de selecție fiind prezența diagnosticului de tulburare de conduită, împărțiți în trei grupe de câte 10 în funcție de tipul intervenției: un grup de elevi care au participat la ore de consiliere cognitiv-comportamentală, un grup de elevi care au participat la o oră de alergare și un ultim grup care are rolul de grup de control.

Instrumente

Grila de observare a comportamentului agresiv (BAV) (O Connor, Archer&Wu, 2001) este un instrument format din 14 itemi concepuți să măsoare diferitele aspecte ale manifestărilor comportamentale agresive. Măsoară agresivitatea ca stare, se referă la comportament aici și acum. Primii 10 itemi se referă strict la manifestări comportamentale precum: strigă, țipă și insultă sau insultă sau înjură obiecte sau lovește, calcă cu piciorul, împinge, mușcă, zgârie. Ultimii 4 itemi se referă la manifestarea comportamentelor asertive și anume: autoafirmare adecvată, cooperare și comportament de ajutorare, autocontrol și empatie. Cotează se face de la 1-nu se manifestă niciodată la 5- se manifestă foarte frecvent. Itemii de la 11 la 14 sunt iktemi cu cotare inversă. Scorul total se calculează cumulând scorurile fiecărui item.

Grila de observație pentru stabilirea potențialului de agresivitate (Orpinas, P., & Frankowski, R. (2001)) este o grilă structurată pe baza căreia observatorul trebuie să identifice în ce măsură copilul dă dovadă de anumite comportamente. Evaluează agresivitatea ca trăsătură. Se cotează de la 1- nu se manifestă niciodată la 5-se manifestă foarte frecvent.

Procedura

În prima fază a cercetării s-au identificat viitorii participanți la studiu și anume: elevii Liceului Tehnologic Special nr. 1 din Oradea care sa aibă diagnosticul de tulburare de conduită (diagnostic care să reiasă din fișa psihologică a fiecăruia). Astfel au fost selectați 30 care au îndeplinit condiția specificată mai sus (diagnosticul fiind trecut în fișa psihologică). Au fost testați toți cei 30 cu instrumentele descrise mai sus, după care 10 au participat la ore de consiliere cognitiv comportamentală iar alți 10 au participat la ora de sport.În ziua imediat următoare au fost monitorizați și evaluați pe baza grilelor de observație descrise mai sus. La 3 zile după au fost evaluați și monitorizați din nou.

Rezultate și interpretare

S-a verificat distribuția datelor, cu ajutorul testului Kolmogorov-Smirnov pragurile de semnificație la toate cele trei loturi (participanți la intervenția prin sport, participanți la intervenția cognitiv comportamentală și lotul de control) respectă criteriul de normalitate, valorile testului KS s-au dovedit a fi mai mari decât pragul critic de .05, după cum reiese din tabelul numărul 1. Prin urmare distribuția datelor este simetrică la nivelul populației ceea ce ne permite să utilizăm pentru analiză o metodă de comparație parametrică.

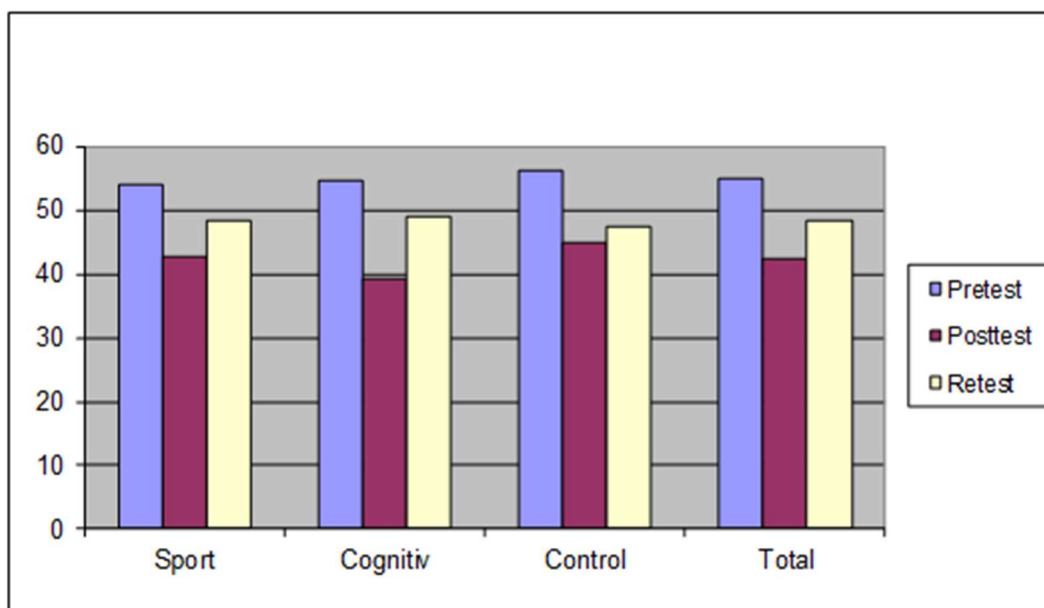
Pentru început verificăm dacă există diferențe între cele 3 grupuri în ceea ce privește agresivitatea ca trăsătură, operaționalizată prin scorul obținut la grila pentru stabilirea potențialului agresiv.

Tabelul nr. 2– Testul ANOVA unifactorial intergrup

Sursa	Suma pătrată	df	Pătratul mediei	F	Sig.
Tipul intervenției	3.267	2	1.633	.120	.887

Comparând scorurile obținute în funcție de tipul intervenției, obținem un $F = .120$ și un $p = .887$ deci mai mare de .01 astfel că putem spune că nu există diferențe între cele 3 grupuri în ceea ce privește comportamentele agresive, operaționalizate prin scorurile la scala de măsurare a potențialului de agresivitate. Putem spune ca pornim de la același nivel de agresivitate la subiecții din toate cele 3 grupuri.

Analizând indicii statistici de start observăm faptul că există diferențe între mediile scorurilor subiecților atât în ceea ce privește momentul testării, astfel media grupului care a participat la intervenția prin sport a fost 54 în pretest, 42.6 în posttest și 48.2 în retest, grupul care a participat la intervenția cognitiv comportamentală a obținut o medie de 54.7 în pretest, 39,4 în posttest și 46 în retest iar grupul de control a obținut în pretest o medie de 56, 44.9 în posttest și 47.4. Toate grupurile au obținut medii mai mici în etapa posttest comparativ cu pretest și retest.

Figura 3. Diferențe între medii în funcție de tipul intervenției

Tabelul nr. 5– Test of Within-subjects Effects

Sursa	df	Pătratul mediei	F	Sig.
Momentul testării	1.740	1370.65	1592.26	.00
Momentul testării/grup	3.480	39.986	4.46	.004

În tabelul de mai sus observăm că referitor la momentul testării avem un $F=1592.26$ căruia îi corespunde un $p=.00 < .05$ deci putem afirma că există diferențe semnificative între condițiile experimentale verificate. În continuare referitor la momentul testării în funcție de grup avem un $F=4.46$ căruia îi corespunde un $p=.004 < .05$ deci putem afirma din nou că avem diferențe semnificative .

Pentru a vedea exact unde avem diferențe apelăm la teste post-hoc.

Analizând rezultatele testelor post-hoc constatăm ca singurele diferențe semnificative sunt între grupul care a participat la intervenția cognitiv comportamentală și grupul de control. Avem astfel o diferență a mediilor de -1.733 și un $p=.046 < .05$ deci putem afirma că există diferențe semnificative statistic între grupul de elevi participanți la intervenția cognitiv comportamentală și cei din grupul de control în ceea ce privește manifestările comportamentale agresive.

Tabelul nr. 8– Testul Post-hoc Dunnet T3

Grup	(J) Tipul sportului	Mean Defference (I-J)	Sig.
Sport	Cognitiv comp.	3.200	.030
	Control	5.500	.040
Cognitiv-comportamental	Sport	-3.200	.030
	Control	-5500	.000
Control	Cognitiv	5500	.000
	Sport	2300	.040

După cum reiese din tabelul de mai sus diferențe semnificativ statistic sunt între toate cele 3 grupuri comparate la momentul posttest. Toate cele 3 praguri sunt mai mici de .05.

Astfel între grupul care a participat la intervenția prin sport și grupul de control avem o diferență a mediilor de 5.500 și un $p=.040<.05$ deci putem afirma că există diferențe între cele două grupuri în ceea ce privește comportamentele agresive operaționalizate prin scorurile la scala de evaluare a comportamentelor agresive în sensul că subiecții care au participat la programul de intervenție prin sport au manifestat mai puține comportamente agresive comparativ cu subiecții din lotul de control.

Diferențele cele mai mari în această etapă sunt între grupul care a participat la intervenția cognitiv comportamentală și grupul de control cu un $p=.00$ deci putem afirma cu riscul de a gresi mai mic de 1% că există diferențe între subiecții participanți la intervenția cognitiv comportamentală în ceea ce privește comportamentul agresiv operaționalizat prin scorurile la scala de evaluare a comportamentului agresiv în sensul că participanții la programul de intervenție au înregistrat scoruri mai scăzute.

Pentru a vedea în ce fel evoluează în timp aceste efecte ale programeleor de intervenție comparate apelăm la testul T pentru eșantioane perechi să vedem dacă efectele observate mai sus se mențin în timp sau nu.

Tabelul nr. 9– Testul T pentru eșantioane perechi

Sursa	t	df	Sig
Pretest/posttest	17.574	2	.00

Analizând comparativ mediile obținute de subiecți în etapa pretest comparativ cu posttest obținem un $t=17.574$ căruia îi corespunde $p=.00<.05$ deci putem afirma ca există diferențe semnificative statistic între subiecți în funcție de momentul testării astfel analizând mediile observăm ca cele mai mici medii s-au înregistrat în etapa posttest .

Tabelul nr. 10– Testul T pentru eșantioane perechi

Sursa	t	df	Sig
Posttest/retest	-7.297	2	.00

Analizând comparativ mediile obținute de subiecți în etapa posttest comparativ cu retest obținem un $t=-7.297$ căruia îi corespunde $p=.00<.05$ deci putem afirma ca există diferențe semnificative statistice între subiecți în funcție de momentul testării astfel analizând mediile observăm ca cele mai mici medii s-au înregistrat în etapa posttest

Iar cele mai ridicate în etapele pretest și retest. De aici putem concluziona ca efectele intervențiilor analizate nu se mențin în timp.

CONCLUZII ȘI DISCUȚII

În urma analizării datelor obținute am ajuns la concluzia conform căreia atât intervenția cognitiv comportamentală cât și intervenția bazată pe sport sunt eficiente în diminuarea comportamentelor agresive la elevii cu tulburări de conduită după cum rezultă din datele expuse mai sus.

Ipoteza nr. 1 și anume: Presupunem că elevii cu tulburare de conduită care participă la o intervenție bazată pe efort fizic vor manifesta la nivel comportamental mai puține elemente agresive operaționalizate prin scorurile la scala de evaluare a agresivității ca stare comparativ cu un grup care participă la un program de intervenție cognitiv-comportamentală și față de un grup de control se susține parțial și anume putem spune că participanții la intervenția prin sport au obținut scoruri mai mici față de grupul de control dar mai mari decât cei care au participat la intervenția cognitiv comportamentală

Ipoteza 2 și anume: Presupunem că efectele comportamentale ale metodei de intervenție bazată pe efort fizic la elevii cu tulburare de conduită, în sensul diminuării comportamentelor agresive operaționalizate prin scorurile la Grila de observare a comportamentului agresiv (Bav) se menține în timp nu se susține după cum reiese din datele expuse mai sus.

Ipoteza 3 și anume: Presupunem că elevii cu tulburare de conduită vor manifesta mai puține comportamente agresive operaționalizate prin scorurile la grila de observare a comportamentului agresiv în urma participării la un program de intervenție cognitiv-comportamentală comparativ cu un grup de control se susține.

Analizând rezultatele de mai sus putem spune că ambele metode de intervenție sunt eficiente pe moment dar din păcate efectele obținute nu se mențin în timp. Dintre posibilele cauze amintim mediul de proveniență al copiilor, care de cele mai multe ori este unul marcat de fapte violente, familia care este obișnuită să disciplineze prin violență astfel copilul din păcate ajunge să considere un comportament deviant, normal. Grupul de prieteni întărește un comportament violent astfel că acesta se perpetuează în ciuda eforturilor profesorilor și psihologilor școlari. Intervențiile psihologice încearcă să corecteze consecințele parentingului defectuos și ale unor devieri comportamentale însă fără sprijinul familiilor copiilor aceste intervenții au eficacitate limitată în timp.

BIBLIOGRAFIE

- Bandura, A. (1973), *Aggression: A social learning analysis*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.-J.,.
- Baron, R.A. , Byrne, D. (1991), *Social Psychology*, Edit. Allyn & Bacon, Boston,
- Berkowitz, L. (1969) ,*The frustration - aggression hypothesis revised*, în Berkowitz, L. (ed.) „*Roots of aggression: A re-examination of the frustration – aggression hypothesis*”, Atherton Press, New-York,
- Berkowitz, L. (1993), *Aggression. Its causes, consequences and control*, McGraw-Hill Inc, New York,.
- Butoi, T., Butoi, I. T.(2011), *Tratat de psihologie judiciară*, Editura Trei.
- Crysdale, C. A. (2000) *A Collection of Thoughts on Climbing*. Parks & Recreation. Volume: 35. Issue: 8, p. 88.
- Dicționarul de Psihologie Larousse, (1995) Editura Univers Enciclopedic, București,
- Dollard, J., Doob, L.W., Miller, N.E, Mowrer, O.H., Sears, R.T. (1939) *Frustration and aggression*, Yale University Press, New Haven,.
- Dragomirescu, T. V.(1990) *Determinism și reactivitate umană*, București, Edit. Științifică,.
- Eibl - Eibesfeldt, I. (2009) *Agresivitatea umană*, Edit. Trei, București
- Fischer, G.N.,(1992) *La dynamique du social. Violence, Pouvoir, Changement*, Edit. Dunod, Paris,
- Florea, M. (2003),*Teorii psihologice asupra agresivității*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, tom. I
- Gorgos, C. (1987) *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*, București, Edit. Medicală
- Iluț,P.(1994), *Comportament prosocial-comportament antisocial*, în I. Radu (coord.), *Psihologie socială*, Edit. Exe, Cuj-Napoca,
- Karli, P. (1991), *Animal and Human Aggression*, Oxford University Press
- Laplache, J., Pontalis, J.B. (1994), *Vocabularul psihanalizei*, Edit. Humanitas, București,
- Lorenz, K. (1998) *Asa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*, Edit. Humanitas, București

- Marcu, F. (2000) Marele Dicționar de Neologisme, Editura Saeculum, București
- Mitrofan, N. (2003) *Agresivitatea*, în *Manual de psihologie socială*, A. Neculau (coord.), Iași, Edit.Polirom
- Moser, G. (1987) *L'agression* P.U.F., Paris
- Michaud, Y., (1988.) *La violence*, P.U.F., Paris,
- O Connor, D.B., Archer,J. &Wu, F.C.W.,(2001). Measuring aggression: Self-reports, partner reports & responses to provocative scenarios, *Aggressive Behavior*, 27: 97-101
- Orpinas, P., & Frankowski, R. (2001). The Aggression Scale: A self-report measure of aggressive behavior for young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 21 (1), 50-67.
- Vettenburg, Nicole, *Towards a Definition of the Concept of Violence*, 1999.
- Wieviorka, M. (1988) *Sociétés et terrorismes*, Paris, Edit. Fayard,.
- http://www.numbeo.com/crime/gmaps_rankings_country.jsp?title=2013-Q1

Grilă de observație pentru stabilirea potențialului de agresivitate

Scopul observației este determinarea potențialului de agresivitate la unii copii.

Grila este structurată, observatorul trebuind să identifice în ce măsură copilul dă dovadă de anumite comportamente.

Numele copilului: _____ **Clasa:** _____ **Data:** _____

Nr. Crt.	FAPTE DE CONDUITA	INDICATORI				
		1	2	3	4	5
1.	Se simte vizat(a) direct atunci cand cineva ii adreseaza reprosuri sau critica ceva, chiar daca mai sunt prezente si alte persoane.					
2.	Ii bruscheaza adesea pe cei din jurul lor.					
3.	Are obiceiul de a se implica in tot felul de dispute.					
4.	Intr-un conflict nu cedeaza decat cu mare greutate.					
5.	Crede ca are aptitudinile necesare unui conducator asa incat ceilalti trebuie sa il asculte.					
6.	Propriile preferinte au intaietate in raport cu ale celorlalti in orice situatie					
7.	Ii plac actiunile periculoase, chiar violente.					
8.	Este adesea prea incrancenat (a).					
9.	Se simte extrem de multumit(a) atunci cand ii vede pe ceilalti invinsi.					
10.	Se enerveaza usor, chiar si pentru lucruri marunte.					

Nr. Crt.	FAPTE DE CONDUITA	INDICATORI				
		1	2	3	4	5
11	Prefera, in orice situatie, sa fie transant (a), chiar sa „calce pe ceilalti in picioare”.					
12	Ridica usor tonul intr-o discutie.					
13	Se irita usor si trece imediat la atac.					
14	Nu accepta prea usor critici la adresa sa, reactionand cel mai adesea cu duritate.					
15	Obisnuieste sa-si spuna deschis parerea, chiar daca ii raneste pe ceilalti.					
16	Nu acorda prea multa importanta inconvenientelor si obisnuieste sa mearga direct la tinta.					
17	Uneori ii este teama de propria agresivitate.					
18	Nu acceptă ideile celorlalți, consideră ca doar ale sale sunt cele mai bune.					
19	Entuziast în fața unei noi sarcini, o întâmpină cu manifestări zgomotoase de bucurie					
20	Se supără și această stare îl caracterizează mult timp.					

Data,

_____

Semnatura observatorului,

_____

Completarea grilei de mai sus presupune ca pentru fiecare item sa se noteze fiecare comportament vizat si observat cu X pe o scala de la 1 la 5, unde 1 reprezinta un dezacord total, iar 5 un acord total cu itemul in cauza. Dupa ce s-a completat la fiecare item, se totalizeaza punctele obtinute si se interpreteaza rezultatul in functie de tabelul de mai jos.

20-40	41-60	61-80	81-100
<p>Este mai curand o persoana pasnica, multumindu-se cu ceea ce i se intampla. Il caracterizeaza un calm extrem, evitand sistematic orice forma de violenta sau de utilizare a fortei. Cedeaza poate prea usor, chiar si cand lucrurile sunt evident in dezavantajul sau. Pentru unele lucruri merita totusi sa lupte.</p>	<p>Reactioneaza uneori violent, dar foarte rar si in forme usoare, mai curand utilizand mijloace verbale. Ii place sa fie lasat in pace, fara insa ca „atacurile” celorlalti sa ii deranjeze prea mult. Dispun de autocontrol, iar reactiile agresive sunt mai curand rationale, decat impulsuri emotionale.</p>	<p>In general, reuseste sa-si controleze agresivitatea, desi exista suficiente situatii cand izbucneste violent, chiar daca dupa aceea regreta manifestarea in cauza. Recunoaste ca are partea sa de vina pentru relatiile uneori incordate cu cei din jur. Ceva mai multa stapanire de sine ar face mult mai rare starile emotionale negative.</p>	<p>Isi controleaza foarte greu tendinta spre agresivitate, fiind chiar posibil sa nu il intereseze acest aspect. Orice situatie o rezolva prin apelul la mijloace agresive, asa incat ceilalti il cam evita. Este dificil de trait in preajma lui, astfel incat ar fi indicat sa incerce dezvoltarea autocontrolului. Viata presupune intr-adevar si lupta, dar nu este un razboi generalizat.</p>

Grilă de observare a comportamentului agresiv

AB D₄	Grilă de observare a comportamentului agresiv (BAV)
-------------------------	--

Numele copilului: ..... Data: .....

Evaluator: ..... Nr. chestionar: .....

Scală de evaluare:

1 = nu se manifestă niciodată	4 = se manifestă frecvent
2 = se manifestă rar	5 = se manifestă foarte frecvent
3 = se manifestă uneori	

Comportament	Evaluare
1. Copilul este insultat sau certat.	
2. Râde de necazul altora, face comentarii cinice cu privire la adulți și copii, îi batjocorește pe alții.	
3. Strigă, țipă și insultă adulții și copiii.	
4. Copilul e lovit, împins, zgâriat, tras de păr și scuipat.	
5. Pune piedici, trage scaunul de sub colegi, îi lovește aparent întâmplător, refuză să ofere ajutor bucurându-se de problema altora, fură sau distruge ceva pe ascuns.	
6. Lovește, calcă cu piciorul, se împinge, mușcă, zgârie, scuipă, trage de păr, murdărește alte persoane.	
7. Insultarea și ironizarea propriei persoane, își înjură propriul comportament (de exemplu când greșește).	
8. Își roade unghiile, își smulge părul, se lovește în cap, face mișcări ale capului și ale corpului prin care să se lovească, se zgârie pe mâini, pe brațe sau pe alte părți ale corpului cu lama sau cu alte obiecte ascuțite, se taie sau se ciupește.	
9. Insultă sau înjură obiecte.	
10. Distruge sau măzgălește părți de clădire sau lucruri asemănătoare cu vopsea sau cu murdărie, rupe sau murdărește mobilierul sau obiecte de folosință, trănțește ușile, aruncă cu pietre în ferestre, aruncă lucruri pe podea, rupe, incendiază.	
11. <i>Autoafirmare adecvată:</i> își spune părerea sau nemulțumirile pe un ton potrivit, nu folosește cuvinte jignitoare, nu manifestă agresivitate fizică.	
12. <i>Cooperare și comportament de ajutorare:</i> face propuneri, compromisiuri, respectă regulile, îi susține pe ceilalți.	
13. <i>Autocontrol:</i> se calmează prin alte activități atunci când este furios, evită amplificarea conflictului, respectă solicitările, realizează sarcinile sale fără a i se cere în mod special.	
14. <i>Empatie:</i> îi ascultă pe ceilalți, acceptă părerea celorlalți, caută sursa conflictelor, se interesează de ceea ce simt ceilalți.	